

DESCOPERIRI MONETARE LA BORNIȘ, JUD. NEAMȚ (SECOLELE XV–XIX) (II)

DE

LUCIAN MUNTEANU, RODICA POPOVICI*

Abstract

We continue the publication of numismatic finds from the medieval settlements of Borniș (Neamț County). In the site of "Mălești" were found four coins: a double groat of Iliș I (voivode of Moldavia, 1432–1433; 1435–1443), dated to the first part of his reign; a local imitation (fourré) of a denar of Matthias Corvinus, a pólgrosz of Zygmunt I and a modern issue of Franz II. Only two coins come from the neighbouring site of "Obârșia": a double groat of Bogdan III (voivode of Moldavia, 1504–1517) and another modern issue of Franz II. Most of the coins were discovered during the archaeological excavation performed in the medieval sites, in well-defined archaeological contexts. They seem to frame the most intense habitation within the two settlements during the 16th century.

Keywords: coins, medieval village, Moldavia, 15th – 19th centuries.

Cercetările arheologice întreprinse timp de peste două decenii la Borniș, județul Neamț au contribuit la descoperirea mai multor așezări rurale medievale, în care s-au efectuat sondaje sau săpături de amploare. În timpul acestor cercetări, au fost descoperite o serie de piese monetare, care împreună cu celelalte materiale arheologice au permis o mai bună încadrare cronologică a complexelor de locuire și, implicit, a așezărilor ca atare. Despre descoperirile monetare de pe locul numit „Siliște”, situat în imediata apropiere a satului Borniș, s-au făcut aprecierile necesare cu un alt prilej, când au fost prezentate în detaliu toate piesele și datele lor tehnice¹. În cele ce urmează, vom lua în discuție descoperirile monetare din alte două situri medievale investigate arheologic în imediata apropiere a „Siliștei”. Cele două așezări medievale, amintite în documentele scrise sub numele de Mălești și Obârșia, au fost cercetate arheologic concomitent cu Negoeștii, satul care a existat odinioară pe locul numit „Siliște”.

„MĂLEȘTI”

Primele cercetări de suprafață din anii 1976–1977 au evidențiat pe locul cu acest nume bogate resturi de locuire, datând din mai multe perioade istorice, dintre care unele aparțineau secolelor XIV–XVII. În urma unor noi verificări de teren, în anul 1978, a fost efectuat primul sondaj arheologic, după care săpăturile au continuat, cu unele mici întreruperi, până în 1995².

Zona numită „Mălești” se întinde pe o lungime de circa 4 km de-a lungul Văii Mari, între actualele sate Borniș și Hlăpești, din comuna Dragomirești, județul Neamț. Vatra vechii așezări rurale ocupă, însă, un

* Institutul de Arheologie din Iași; lucanas2000@yahoo.com.; rodica_popovici09@yahoo.com.

¹ L. Munteanu, R. Popovici, *Descoperiri monetare la Borniș, județul Neamț (secolele XV–XIX) (I)*, în *Arheologia Moldovei (ArhMold)*, XXXVI, 2013, pp. 177–190.

² Pentru primele cercetări arheologice, vezi R. Popovici-Baltă, *Cercetări arheologice în așezările rurale medievale de la Borniș, jud. Neamț (secolele XV–XVII)*, în *Materiale și cercetări arheologice. A XIV-a sesiune anuală de rapoarte (MCA)*, Tulcea, 1980, p. 577; R. Popovici, *Cercetări arheologice în așezarea medievală Mălești (secolele XIV–XVII)*, în *ArhMold*, XI, 1987, pp. 169–190.

teritoriu cu mult mai restrâns, aflat la circa 1,5 km N-E de satul Borniș. După cum o dovedesc investigațiile arheologice, așezarea medievală se întindea pe ambele maluri ale pâraului numit astăzi Mălești, nume ce păstrează în memoria locului amintirea vechiului sat³. Săpături arheologice de amploare s-au desfășurat, până acum, numai pe malul drept al pâraului, pe o terasă în ușoară pantă, mărginită la vest de firul apei.

O importanță aparte a cercetărilor arheologice efectuate în așezarea medievală Mălești este indiscutabil legată de localizarea în teren a vetrei sale de locuire și de stabilirea cât mai reală a vechimii satului ca atare. Din investigarea surselor documentare scrise se poate constata că prima atestare cunoscută a Măleștilor datează din 1 septembrie 1444, când Ștefan al II-lea, domnul Moldovei, întărea lui Mic Crai mai multe sate și părți de sate de pe Pârâul Negru și Pârâul Alb. Între satele de pe Pârâul Alb erau amintite: Obârșia, Măleștii, Glodenii și Hlăpești⁴. Tot aici se făcea și specificarea că Măleștii se aflau la „obârșia” Pârâului Alb, iar jumătatea din satul Hlăpești, întărită aceluiași Mic Crai, ocupa un teritoriu situat în apropierea Măleștilor⁵. De aici, pe bună dreptate, și localizarea din DRH, A. Moldova I (1384–1448), p. 475 * Mălești (Mălești), sat la obârșia Pârâului Alb; < lângă Hlăpești, c. Dragomirești, j. Neamț >⁶.

Ulterior, jumătate din satul Mălești, care aparținuse lui Toader Urdugaș este cumpărată de Cozma, acestuia din urma întărindu-i-se la 19 mai 1479 „dreapta lui cumpărătură” și „12 pământuri pe cealaltă parte a pâraului”⁷. Cealaltă jumătate din satul Mălești se întărea, la 23 septembrie 1483, fraților Ivan Dumbravă și Toader Urdugaș⁸. Satul apare menționat frecvent în secolul al XVI-lea, când părți din el sunt întărite urmașilor lui Ivan Dumbravă și Toader Urdugaș, lui Hromșea, fost ureadnic de Ștefănești⁹, și cumpărat, apoi treptat, de Ionașco¹⁰. Măleștii sunt atestați în sursele documentare ale vremii și în secolul al XVII-lea, după care nu mai apar ca sat în izvoarele scrise, păstrate și publicate până acum¹¹.

Satul Mălești a dispărut într-o perioadă pe care nu o putem delimita strict pe baza informațiilor oferite de izvoarele documentare scrise, cercetărilor arheologice revenindu-le sarcina de a aduce precizări în această privință.

Ca urmare a investigațiilor arheologice, se poate aprecia că începuturile așezării medievale se plasează într-o vreme anterioară primei sale atestări documentare cunoscute, ea existând, cu certitudine, în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea. Viețuirea a continuat aici, fără întreruperi, până în secolul al XVII-lea, cele mai târzii complexe de locuire și amenajări gospodărești descoperite datând din această vreme. Sporadic, însă, s-au descoperit și fragmente ceramice din secolul al XVIII-lea, ceea ce ne face să nu excludem, deocamdată, o dăinuire a Măleștilor și în această vreme. Toponimia locului a păstrat însă vie amintirea satului de odinioară în numele pâraului și a unei largi zone, situată de o parte și de alta a albiei sale¹².

Prin săpăturile arheologice efectuate până acum, în vatra vechiului sat medieval au fost descoperite și cercetate în întregime 13 locuințe, un cuptor și trei gropi cu resturi menajere. Importante sunt descoperirile din locuința 2 (L2), care avea un bogat inventar arheologic, constând în cuțite de pielărie, suvace, răzuitoare, ace și diverse obiecte ce puteau fi aplicate pe piele. Bine datată cu material ceramic și o monedă din timpul lui Iliș I, locuința a fost considerată drept atelier al unui meșteșugar specializat în prelucrarea pieilor¹³. În aceeași locuință a fost descoperit și un cuțit de proveniență externă, probabil din Stiria, având gravate pe lamă inițialele atelierului.

³ Pentru a nu crea nedumeriri în legătură cu numele locului, al pâraului și al așezării medievale, precizăm că pronunția locală actuală înregistrează numele pâraului și al teritoriului, rostindu-le *Mălești*, în timp ce, în documentele de cancelarie domnească numele satului apare scris *Mălești*, *Maliști*, vezi *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, I (1384–1488) (DRH, A. Moldova, I)* (vol. întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), Ed. Academiei R.S.R., București, 1975, pp. 353–354.

⁴ *DRH, A. Moldova, I (1384–1448)*, pp. 353–354.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 475.

⁷ *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova, II (1449–1486) (DRH, A. Moldova, II)* (vol. întocmit de L. Șimanschi în colaborare cu G. Ignat și D. Agachi), Ed. Academiei R.S.R., București, 1976, pp. 329–330.

⁸ *Ibidem*, 387–388.

⁹ *Documente privind istoria României, Veacul XVI, A. Moldova, I (1501–1550) (DIR, A. Moldova XVI, I)* (volum întocmit de I. Ionașcu, L. Lăzărescu-Ionescu, B. Cămpina, E. Stănescu, D. Prodan, M. Roller), Ed. Academiei R.P.R., București, 1953, p. 529.

¹⁰ *Ibidem, DIR, A. Moldova, XVI, III (1571–1590)*, p. 3.

¹¹ *Ibidem, DIR, A. Moldova, XVII, II (1606–1610)*, p. 11; *DRH, A. Moldova, XXVI (1641–1643)* (vol. întocmit de I. Caproșu), Ed. Academiei Române, București, 2003, p. 168.

¹² În legătură cu localizarea satului vezi unele referiri la I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare. Hrisoave și cărți domnești*, Atelierele Grafice SOCEC & Co. Societate Anonimă, București, I 1913, p. 229, care amintește doar de existența pâraului Mălești. O localizare mult mai apropiată de realitățile locului la M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Fundația „Regele Ferdinand I”. Viața Românească, Iași, II, 1932, p. 580, nota 7, care situează Măleștii în apropierea Negoștilor din județul Neamț. Vezi și C. D. Gheorghiu, în *Dicționarul geografic al județului Neamț (la anul 1890)*, Tipografia și Fonderia de Litere Thoma Vasilescu, București, 1895, p. 221, menționează pâraiașul Mălești în com. Talpa, plasa de Sus-Mijlocul.

¹³ R. Popovici, op. cit. (n. 2), pp. 171, 187.

Moneda emisă în timpul domniei lui Iliș I a fost menționată și cu un alt prilej, fără ca să fie precizate toate datele tehnice¹⁴. În schimb, celelalte monede descoperite pe parcursul cercetărilor arheologice nu au mai fost prezentate. În total, s-au descoperit patru monede, două din ele în complexe închise (L2 și Gr. 7), iar celelalte, în stratul de cultură medieval. Moneda descoperită în cas L 24, la -0,20 m nu face parte din inventarul locuinței medievale timpurii numerotată astfel, ci aparține stratului de cultură medieval din secolele XIV–XVII, fiind recuperată la acea adâncime. Groapa 7 (Gr. 7) conține numeroase fragmente ceramice care pot fi datate cu ușurință în secolele XVI–XVII, oase animaliere și câteva fragmente de fier, nesemnificative.

Catalogul monedelor¹⁵

1. AR (Dublu gros). 0,74 g; 18×19 mm; ♣; s.c.; Moldova, Iliș I, ianuarie–octombrie 1433 (Severeanu, tip I, p. 62, fig. 3–4; p. 66–67) sau 1432–1433 (Ilișcu, p. 29, tip II; MBR, tip II, p. 67, nr. 482).

Av. **✠EL[IA]S•WOIWODA** Cap de bour cu stea între coarne; în partea stânga, o semilună, iar în cea dreaptă, o rozetă.

Rv. **[✠E]LIAS•WOIWOD[A]** Scut despicat: în primul cartier (stânga), se află cinci flori de crin, dispuse câte trei și câte două; în cel de-al doilea cartier (dreapta), se află trei fascii; scutul este timbrat cu un cap de bour; la stânga scutului se află sigla **✠** (?).

Bornîș „Mălești”, anul 1978, L2, -0, 70 m; MIAPN (fig. 2/1a–b).

2. AR (fouré) (denar); 0,60 g; 15 mm; ♠; f.s.c.; Imitație locală (?) după un denar al lui Matei Corvin, anii 1489–1490 (?) (tip gen. Huszár, p. 113, nr. 722; Unger, p. 180, nr. 567) sau anii 1487–1490 (?) (tip gen. Pohl, tab. 118, nr. 223).

Av. **ATC[...]MEWOËMT** Scut scartelat, cu armele Regatului Ungariei: în primul cartier – trei fascii, în al doilea – o cruce dublă, în al treilea – două capete de leopard, văzute din față, în al patrulea – un leu rampant, încoronat; la mijloc, într-un scut mic, un corb cu inel în cioc; deasupra scutului mare se află un cerc.

Rv. **PATR – VO[...]AE** Fecioara Maria încoronată, șezând și ținând în partea stângă pruncul Iisus, ambele personaje fiind redată într-o manieră schematizată; în partea stângă, sigla **✠**.

Bornîș „Mălești”, anul 1987, -0,40, strat medieval (fig. 2/2).

3. AR (pólgrosz); 1,15 g; 20 mm; ⚡; b.c.; Polonia: Lituania, Zygmunt I Stary, Wilno, anul 1512 (Gumowski, p. 105, nr. 507; Kurpiewski, p. 42, nr. 105; Kopicki, p. 144, nr. 3137).

Av. **✠MONDI:IZ:✠MONENDI:IZ:** Cavaler pe cal, în galop, spre stânga, ține o sabie în mâna dreaptă. Imaginea și legenda sunt surfrapate de o altă ștanță, asemănătoare (axul celei de-a doua ștanțe – ↓).

Rv. **✠MGNI:DVCIS:LITVANIE:** Acvilă văzută frontal, cu capul spre stânga. Imaginea și legenda sunt surfrapate de o altă ștanță asemănătoare (axul celei de-a doua ștanțe – ↗).

Bornîș „Mălești”, anul 1987, Gr. 7, -0,40 m; MIAPN (fig. 2/3).

4. AR (3 Kreuzer); 1,39 g; 19 mm; ↑; f. s. c.; Imperiul Austriac, Franz II. (I.), Viena, anul 1830 (Herinek, p. 218, nr. 977).

¹⁴ *Ibidem*, p. 180, nota 70, cu rectificarea identificării monedei publicată anterior în *MCA*, Tulcea, 1980, p. 157, nota 15.

¹⁵ Pentru determinarea pieselor au fost utilizate următoarele lucrări: Gumowski – M. Gumowski, *Handbuch der polnischen Numismatik*, Akademische Druck – und Verlagsanstalt, Graz, 1960; Herinek – L. Herinek, *Österreichische Münzprägungen von 1740–1969*, Münzhandlung Herinek, Wien, 1970; Huszár – L. Huszár, *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis heute*, Corvina Verlag, Budapest/München, 1979; Ilișcu – O. Ilișcu, *Moneda în România: 491–1864*, Ed. Meridiane, București, 1970; Kopicki 1995 – E. Kopicki, *Ilustrowany skorowidz pieniędzy polskich i z polską związanych*, Polskie Towarzystwo Numizmatyczne, Zarząd Główny, Warszawa, I–II, 1995; Kurpiewski – J. Kurpiewski, *Katalog monet polskich 1506–1573 (Zygmunt I Stary–Zygmunt II August – Berzkrólwie 1573)*, Polskie towarzystwo numizmatyczne, Warszawa, 1994; MBR – O. Luchian, G. Buzdugan, Gh. Oprescu, *Monede și bancnote românești*, Ed. Sport-Turism, București, 1977; Pohl – A. Pohl, *Münzzeichen und Meisterzeichen auf ungarischen Münzen des Mittelalters, 1300–1540*, Akademische Druck- u. Verlagsanstalt/Akadémiiai Kiadó, Graz/Budapest, 1982; Severeanu – G. Severeanu, *Monetele lui Iliș. Domn al Moldovei (1 ian. 1433–oct. 1443) și asociat la domnia țării cu fratele său Ștefan (27 aug. 1435–29 mai 1445)*, în *Bucureștii. Revista Muzeului și Pincotecei Municipiului București*, I, 1935, pp. 54–68; Unger – Unger, E., *Magyar Éremhatározó, I. kötet (1000–1540)*, Ajtosi Dürer Könyvkiadó, Budapest, 1997. Sunt folosite următoarele abrevieri pentru metale (AR – argint), date metrologice (g – gram, mm – milimetru), context arheologic (L – locuință, S – secțiune, Gr. – groapă, □ – carou), stare de conservare a monedelor (b.c. – bine conservată, f.s.c. – foarte slab conservată, s.c. – slab conservată) și colecții (MIAPN – Muzeul de Istorie și Arheologie – Piatra-Neamț). Monedele fără număr de inventar au fost predate, recent, Muzeului de Istorie și Arheologie din Piatra Neamț.

Av. **FRANCISCVS•I•D•G•AVST•IMPERATOR•** Bustul împăratului, laureat, spre dreapta, într-o coroană (de lauri); dedesubt, sigla **A**

Rv. **HVN•BOH•LOMB•ET VEN•GAL•LOD•IL•REX•A•A•1830•** Acvilă bicefală, încoronată, ținând în gheara dreaptă o spadă dublă și în cea stângă, un glob crucifer și având pe piept un oval ornat, în care se află cifra **3**.

Borniș „Mălești”, anul 1987, L24, –0,20 cm, în stratul medieval; MIAPN (fig. 2/4).

„OBÂRȘIA”

Locul cu acest nume se află situat la circa 100–150 m sud-vest de marginea nordică a satului Borniș și cuprinde un teritoriu larg, accidentat, cu terase joase, segmentate, ale căror pante sunt înclinate spre o zonă mlăștinoasă, unde își au obârșia două izvoare. Cele două izvoare se unesc și formează cursul unui fir de apă care se varsă în pâraul Mălești, la numai 500–600 m sud-est de terase.

Punctul arheologic era cunoscut încă din cercetările de suprafață întreprinse în anul 1960, când au fost descoperite resturi sporadice de locuire din mai multe perioade istorice, între care și din secolul al XVIII-lea¹⁶. Prin noi recunoașteri de teren s-a depistat așezarea medievală, care a fost investigată prin săpături arheologice efectuate în anii 1978, 1982, 1993–1995, desfășurate în trei sectoare¹⁷. În primul sector, au fost cercetate integral două locuințe semiadâncite în sol din secolul al XVII-lea, o groapă cu resturi menajere din aceeași vreme, precum și alte două gropi din secolele XIV–XV. În cel de al doilea sector, deși s-au descoperit doar două gropi cu resturi menajere din secolul al XV-lea, alte numeroase materiale ceramice și obiecte de fier dovedesc o intensă zonă de locuire din secolele XV–XVII în preajma locului cercetat. În ultimul sector, au fost dezvelite integral o locuință de suprafață din secolul al XV-lea și o alta de tip semiadâncit din secolul al XVII-lea. În spațiile dintre locuințe, au existat anexe gospodărești: o vatră în aer liber din secolul al XV-lea, un cuptor din secolul al XVII-lea și trei gropi cu resturi menajere, dintre care una din secolele XIII–XIV¹⁸. Tot aici au fost descoperite cahle fragmentare, decorate cu motive geometrice și florale, dar, mai ales, cu reprezentări umane (dansatori, cimpoier, imaginea Sf. Ladislau), toate datând de la sfârșitul secolului XV – începutul celui următor¹⁹.

Prin săpăturile întreprinse s-a putut constata că locuințele erau amplasate în funcție de configurația terenului, cu distanțe mari între ele, creând imaginea unui sat răsfirat. Ca tipuri de locuințe erau preferate cele de tip semiadâncit în sol, prevăzute cu vetre sau cuptoare, întâlnindu-se, însă, și locuințe de suprafață. Descoperirea cahlelor dovedește și folosirea sobei ca instalație de încălzit, dar numai în strânsă legătură cu reședința boierească ce a existat aici la sfârșitul secolului al XV-lea²⁰.

O primă informație documentară despre această reședință boierească ne este dată de un act din 23 septembrie 1483, prin care Ștefan cel Mare întărea fraților Ivan Dumbravă și Toader Urdugaș „pentru slujba lor dreaptă și credincioasă” mai multe sate, între ele fiind și Obârșia, de la Pârâul Alb²¹. În același act, se specifica, totodată, că aici „este casa lui Toader Urdugaș”²². Satul apare menționat ulterior și în alte acte de proprietate, cum este acela din 28 mai 1546, prin care Petru Rareș întărea lui Dumitru Dumbravă și rudelor sale mai multe sate, printre ele figurând și Obârșia, de la Pârâul Alb, „unde a fost casa lui Toader”²³.

În concluzie, subliniem că săpăturile arheologice întreprinse în vechea vatră de locuire a satului medieval Obârșia, deși reduse ca amploare, au adus lămuriri și noi date la stabilirea vechimii cât mai reale a acestei așezări rurale. Potrivit cercetărilor arheologice, așezarea exista aici la cumpăna secolelor XIII–XIV, fapt ce aduce informații în plus față de prima sa atestare documentară cunoscută. Acest sat, unde a existat casa lui Toader Urdugaș, apare menționat și în alte acte de cancelarie domnească, prin care părți de ocini sunt întărite sau vândute urmașilor și cumpărat treptat de Ionașco²⁴.

¹⁶ N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic până în secolul al XVIII-lea*, Ed. Academiei R.S.R., București, 1970, p. 292; Șt. Cucos, *Mărturii din „arhiva” milenară*, în *Războieni–Valea Albă și împrejurimile* (red. C. Botez et alii), Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Neamț, Bacău, 1977, pp. 37–38.

¹⁷ R. Popovici, *Despre motivele decorative de pe cahlele din secolul al XV-lea descoperite la Borniș, jud. Neamț*, în *ArhMold*, XXI, 1998, p. 166, nota 6.

¹⁸ Săpături arheologice efectuate de Rodica Popovici între anii 1992–1995.

¹⁹ R. Popovici, op. cit. (n. 16), pp. 166–179.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *DRH A. Moldova, II (1449–1486)*, pp. 387–388.

²² *Ibidem*.

²³ *DIR, A. Moldova, XVI, I*, pp. 528–529.

²⁴ *Ibidem, XVI, I*, p. 2; *II*, pp. 198–199; *IV*, pp. 134–135; *XVII, I*, pp. 240–241.

Ultima sa menționare cunoscută din izvoarele documentare publicate datează din 8 martie 1705²⁵. După această dată, Obârșia nu mai apare ca sat în actele de cancelarie domnească, în vechile catagrafii și nici în dicționarele geografice de la sfârșitul secolului al XIX-lea. În această privință, sursele documentare au o confirmare în cercetările arheologice care au fost efectuate pe locul cu numele vechiului sat.

Ca urmare a investigațiilor arheologice, s-au descoperit două monede, una din ele în timpul săpăturilor, cea de-a doua prin cercetare de teren.

Catalogul monedelor

5. AR (Dublu gros); 0, 90 g; 18 mm; ←; b.c.; Moldova, Bogdan III, 1504–1517 (Iliescu, p. 29; MBR, tip I, pp. 85–86, nr. 743–759 var.)

Av. ✠ ІОБ[...]/ДѢЛОВОДОДѢЛОС Cap de bour, cu stea între coarne, în partea stângă o rozetă, în cea dreaptă, o semilună (ilizibilă).

Rv. [...]РЗЕМЛИМОЛДОВСКИ[...] Scut semioval, având în interior o cruce patriarhală, cu brațele lățite.

Bornîș „Obârșia”, anul 1993, S III, □ 1, –0,40 cm.; MIAPN (fig. 2/5a–b).

6. AR (3 Kreuzer); 1,49 g; 19 mm; ↑; f. s. c.; Imperiul Austriac, Franz II. (I.), Kremnitz, anul 1820 (Herinek, p. 218, nr. 982).

Av. FRANCISCVS•I•D•G•AVST•IMPERATOR• Bustul împăratului, laureat, spre dreapta, într-o coroană (de lauri); dedesupt, sigla B

Rv. HVN•BOH•LOMB•ET VEN•GAL•LOD•IL•REX•A•A•1820• Acvilă bicefală, încoronată, ținând în gheara dreaptă o spadă dublă și în cea stângă, un glob crucifer și având pe piept un oval ornat, în care se află cifra 3.

Bornîș „Obârșia”, anul 1993, periegheză; MIAPN (fig. 2/6).

În cele două așezări medievale studiate au fost aflate doar șase monede. Majoritatea acestora provine din contexte arheologice bine precizate și doar o singură piesă a fost descoperită în mod întâmplător, în periegheză. Micul lot numismatic se compune, în principal, din monede medievale, din cursul veacurilor XV–XVI și din două exemplare moderne, de la începutul secolului al XIX-lea. Jumătate dintre ele sunt emisiuni autohtone, bătute pe teritoriul Moldovei.

Cea mai veche dintre acestea a fost aflată în așezarea de la „Mălești”. Este vorba despre o piesă de la Iliș (Cat. 1), datată la începutul domniei, probabil între anii 1432–1433. Ea aparține celui de-al doilea tip, în clasificarea lui O. Iliescu²⁶, având pe revers scutul despîcat, timbrat cu un cap de bour, asemănător celui de pe emisiunile lui Alexandru cel Bun (din seria a IV-a)²⁷ și o siglă, în partea stângă (P sau R, în oglindă). Particularitatea piesei de față este dată de inversarea mobilelor heraldice din cele două câmpuri ale scutului (crinii trec în partea stângă, iar fasciile, în dreapta). O astfel de variantă, excepțională, am găsit-o descrisă în lucrarea MBR, fără a fi însă ilustrată²⁸.

Aspectul monedei pare să indice faptul că aceasta conține doar o cantitate mică de metal prețios în compoziție. Pelicula de argint de pe avers, aplicată imediat după batere, aproape a dispărut, lăsând la vedere miezul din bilon²⁹. Există încă discuții cu privire la valoarea nominală din epocă a acestor piese³⁰.

²⁵ CDM (Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului. Direcția Arhivelor Statului), V, 1701–1720, p. 109, nr. 416; pentru alte informații, vezi *Tezaurul toponimic al României. Moldova, vol. I, Repertoriul istoric al unităților administrativ-teritoriale 1772–1988, partea 1, B. Unități simple (Localități și moșii)*, A–O (coord. D. Moldovanu, red. M. Ciubotaru, V. Cojocaru, I. A. Florea, G. Istrate, D. Moldovanu, I. Nuță), Ed. Academiei Române, București, 1991, p. 782.

²⁶ O. Iliescu, op. cit. (n. 15), p. 29; idem, *The history of coins in Romania (cca. 1500 B.C. – 2000 AD). Chronology – Bibliography – Glossary*, Ed. Enciclopedică, Bucharest, 2002, p. 44.

²⁷ MBR (n. 15), p. 61–62, nr. 389–412.

²⁸ *Ibidem*, p. 67, nr. 482.

²⁹ Despre această tehnică de argintare, evidențiată prin analize recente și, mai ales, despre evoluția titlului emisiunilor moldovenești din această perioadă, a se vedea E. Oberländer-Târnoveanu, *Câteva considerații privind evoluția sistemului monetar medieval moldovenesc în secolele XIV–XVI, în lumina analizelor atomice*, în *Memoria Antiquitatis (MemAntiq)*, XXV–XXVI, 2008–2009, pp. 412–415. O piesă contemporană de la Iliș (aparținând aceluiași tip), analizată prin metoda FRX, are un titlu de doar 190‰ (L. Bătrâna, A. Bătrâna, *Biserica „Sfântul Nicolae” din Rădăuți. Cercetări arheologice și interpretări istorice asupra începuturilor Țării Moldovei*, Ed. Constantin Matasă, Piatra Neamț, 2012, pp. 98, 106, nr. 10).

În literatura de specialitate sunt publicate numeroase monede bătute de Iliaș singur, aflate în diferite categorii de descoperiri și în diverse colecții publice și private³¹. Printre acestea, am identificat doar câteva piese care aparțin celui de-al doilea tip și care provin din săpăturile arheologice de la Bacău (1 ex.)³², Rădăuți (Suceava) – Biserica „Sf. Nicolae” (1 ex.)³³, Suceava – Biserica „Sf. Nicolae” (1 ex.)³⁴, Târgu Trotuș (Bacău) (1 ex.)³⁵ și din tezaurele de la Suceava (1969) – Biserica „Sf. Dumitru” (2 ex.)³⁶ și, probabil, din regiunea Moldovei³⁷ sau se aflau în colecțiile Bibliotecii Academiei Române (2 ex.)³⁸ și cele ale Muzeului Național de Istorie a României – colecția Gassauer (4 ex.)³⁹.

Sigla descrisă pe moneda noastră, am regăsit-o, în forme asemănătoare, doar pe două exemplare, unul de la Suceava – „Sfântul Nicolae” și altul din colecția Gassauer⁴⁰.

O altă emisune locală, de la Bogdan al III-lea, a fost descoperită în așezarea de la „Obârșia” (Cat. 5). În general, monedele acestui suveran au fost bine studiate, sub toate aspectele, mai ales în lucrările din ultimii ani, care publică astfel de descoperiri⁴¹. Reprezentările de pe revers păstrează tipul iconografic de pe monedele tatălui său – cruce patriarhală în scut, care ar putea semnifica, potrivit lui Dan Cernovodeanu, o concedare de arme polonă, în sensul continuării relațiilor de vasalitate cu vecinul de la nord⁴². În schimb, dimensiunea, greutatea și titlul pieselor lui Bogdan al III-lea ar sugera faptul că acum s-a petrecut o reformă monetară, prin care se revine la sistemul clasic moldovenesc de la sfârșitul secolului al XIV-lea⁴³.

Din păcate, în momentul de față nu am reușit să identificăm o schemă tipologică completă, clară și unanim acceptată, pentru aceste emisiuni epigrafe, care să ordoneze toate tipurile și variantele cunoscute. În general, ele au fost împărțite în două grupe principale, diferențiate pe criterii stilistice⁴⁴ și ținând cont de cantitatea de metal prețios din compoziția lor⁴⁵. În interiorul acestora, o variantă particulară o constituie piesele pe aversul cărora cele două atribute (rozeta/soarele și semiluna) sunt inversate. Astfel de monede au

³⁰ Principalele opinii propun denumirile convenționale de „un gros și jumătate” (O. Iliescu, *Aspecte ale economiei monetare în Moldova sub domnia lui Alexandru cel bun*, în *Revista Istorică [RI]*, S.N., XI, 2000, 1–2, pp. 69, 90–92; idem, op. cit. [n. 29], pp. 44, 121) sau de „dublu gros” (E. Oberländer-Târnoveanu, *Monetary reforms and the circulation of the old local coinage in 15th–17th century Moldavia: Some remarks about a coin of Peter I (1375–1391) found in a mid 17th century hoard from Iassy*, în *Cercetări Numismatice [CN]*, XII–XIII, 2006–2007, pp. 286–287; idem, op. cit. [n. 29], pp. 413–414).

³¹ O trecere în revistă a majorității acestor descoperiri vezi la L. Munteanu, R. Popovici, op. cit. (n. 1), pp. 183–185.

³² Al. Artimon, *Civilizația medievală urbană din secolele XIV–XVII (Bacău, Tg. Trotuș, Adjud)*, Ed. Documentis, Bacău, pp. 59, 201, fig. 21/8 (probabil moneda a fost identificată greșit, ca fiind de la Ștefan II).

³³ L. Bătrâna, A. Bătrâna, op. cit. (n. 29), p. 106, nr. 10; p. 470, fig. 44/9.

³⁴ M. Dejan, *Monede descoperite la Biserica Sfântul Nicolae din Suceava*, în *Studii și cercetări de numismatică (SCN)*, S.N. II (XIV), 2011, p. 171, nr. 2; 173, pl. I/2.

³⁵ Al. Artimon, op. cit. (n. 32), p. 129; idem, *Orașul medieval Trotuș în secolele XIV–XVII. Geneză și evoluție*, Ed. Corgal Press, Bacău, 2003, p. 210.

³⁶ Gr. Foit, Al. Artimon, *Noi descoperiri monetare la Suceava*, în *Studii și materiale de istorie. Suceava (SMISv)*, III, 1973, Suceava, pp. 300–302, fig. II/6–7; 305, nr. 46–47.

³⁷ G. Severeanu, op. cit. (n. 15), pp. 54, 62, fig. 3–4.

³⁸ O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol, C. Popescu, *Cabinetul numismatic. Achiziții recente*, în *Caiet selectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei R.P.R. (CreștColec)*, 8, iulie–decembrie 1963, p. 347, nr. 416–417.

³⁹ C. Știrbu, *Colecția de monede medievale românești dr. Rudolf Gassauer*, în *Buletinul Societății Numismatice Române (BSNR)*, LXXV–LXXVI, 1981–1982, 129–130 [1983], p. 321, pl. II/46–48; 333, nr. 45–48.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 321, pl. II/46; 333, nr. 46.

⁴¹ K. Pârvan, *Un tezaur de groși de la Bogdan al III-lea descoperit la Iași*, în *Simpozion de numismatică dedicat centenarului Societății Numismatice Române (1903–2003). Chișinău, 26–28 noiembrie 2003. Comunicări, studii și note* (red. resp. E. Nicolae), Ed. Enciclopedică, București, 2005, pp. 149–156; A. Niculiță, *Monedele europene din tezaurul de la Săseni, raionul Călărași, Republica Moldova*, în *Simpozion de numismatică organizat cu ocazia comemorării Sfântului Ștefan cel Mare, domn al Moldovei (1504–2004). Chișinău, 29 septembrie–2 octombrie 2004. Comunicări, studii și note* (red. resp. E. Nicolae), Ed. Enciclopedică, București, 2007, pp. 211–222; M. Dejan, *Un tezaur de monede moldovenești de la începutul secolului al XVI-lea în legătură cu înființarea Mănăstirii Armenești „Adormirea Maicii Domnului – Hagigadar” din apropierea orașului Suceava*, în *ArhMold*, XXXVI, 2013, pp. 169–176.

⁴² D. Cernovodeanu, *Heraldica dinastică monetară moldoveană din secolele XIV–XVI și realitățile istorice pe care le reflectă*, în *Herb. Revista Română de Heraldică*, I (VI), 1999 (2003), p. 36. O interpretare similară vezi la M. Dejan, op. cit. (n. 41), p. 71.

⁴³ K. Pârvan, op. cit. (n. 41), pp. 152–153; E. Oberländer-Târnoveanu, *Emisiunile monetare bătute pe teritoriul Moldovei în vremea lui Ștefan cel Mare (1457–1504). O analiză critică*, în *CN*, IX–XI, 2003–2005, p. 337 (o parte dintre emisiunile tatălui său ar fi fost topite, pentru a furniza metalul necesar noului numerar); idem, op. cit. (n. 29), p. 415.

⁴⁴ O. Iliescu, op. cit. (n. 15), p. 33, fig. 24/1–2; *MBR* (n. 15), pp. 85–86, nr. 743–759 (tip I) și p. 86, nr. 761 (tip II).

⁴⁵ C. Știrbu, op. cit. (n. 39), pp. 327–328, 339–340, nr. 120–132 (tip I și Ia [!]) și nr. 141–142 (tip IIa și IIb); K. Pârvan, B. Constantinescu, *Monede moldovenești din colecția Secășanu*, în *CN*, XII–XIII, 2006–2007, pp. 384–385, 395, nr. 58–61 (tip I) și nr. 62 (tip III[!]); K. Pârvan, op. cit. (n. 41), pp. 153–155 și nota 17.

fost semnalate în compoziția depozitului de la Săseni⁴⁶, în colecția Gassauer⁴⁷ și, foarte recent, în tezaurul de la Suceava (2010) – Mănăstirea „Hagigadar”⁴⁸.

Stabilirea unor repere cronologice pentru emisiunile lui Bogdan al III-lea este dificil de realizat. În momentul de față, există doar ipoteze cu privire la datarea acestor piese, care folosesc argumente diferite. Cea mai importantă dintre ele plasează monedele care aparțin primului tip, având un titlul ridicat și un stil îngrijit, în perioada de liniște de la începutul domniei, dinaintea anului 1507. Emisiunile devalorizate și realizate neglijent ar fi fost bătute după această dată, când situația politică și economică din Moldova s-a schimbat radical⁴⁹. Din păcate, există variații destul de mari ale titlului pentru diferite exemplare din același grup⁵⁰, iar nu întotdeauna rezultatele analizelor atomice sunt concludente, în cazul pieselor argintate⁵¹.

O altă propunere cronologică interesantă, aplicată doar în cazul tezaurului de la Săseni, are la bază ordonarea monedelor după forma și conținutul legendelor de pe avers și de pe revers, precum și după modul cum acestea se asociază între ele⁵². Cea mai recentă opinie corelează diferite informații din surse arheologice și epigrafice. Depozitul descoperit la Suceava (2010) – Mănăstirea „Hagigadar” a fost datat în momentul construirii lăcașului, în anii 1511–1512, fiind considerat drept o „ofrandă de fundare”. Piese care îl compun, „realizate dintr-un argint de slabă calitate” și având „o execuție neîngrijită”, ar fi fost bătute în preajma datei respective, care este menționată în pisanie⁵³.

Moneda noastră aparține tipului considerat ca fiind cel principal (tipul I). Reprezentările apar îngrijite, iar partea din legendă care se păstrează este bine executată, având litere de dimensiuni aproximativ egale și folosind chiar ligaturi pentru economisirea spațiului. Titlul pare să fie unul relativ bun; nu am detectat prezența metalului inferior, ca în cazul monedei de la Iliaș, deși piesa este uzată pe anumite porțiuni.

Avem cunoștință de relativ puține descoperiri monetare de la Bogdan al III-lea, în spațiul de la răsărit de Carpați. Menționăm astfel de piese aflate în săpături arheologice: Baia (Suceava) – punctele „Biserica Albă” și „Parc” (3 ex.)⁵⁴, Botoșani – Biserica „Sf. Ioan Botezătorul” (1 ex. [?])⁵⁵, Hârlău (Iași) (1 ex.)⁵⁶, Putna (Suceava) ([?] ex.)⁵⁷, Roman (Neamț) ([?] ex.)⁵⁸, Suceava – Curtea Domnească (1 ex.)⁵⁹, Târgu-Frumos (Iași) – Biserica „Sf. Paraschiva” (1 ex.)⁶⁰, Voroneț (Suceava) (1 ex.)⁶¹; descoperiri întâmplătoare: Opișeni (Hlibonca, Ucr.) ([?] ex.)⁶², Pruteni (Fălești) (1 ex.)⁶³, Stolniceni-Prăjescu (Iași) (1 ex.)⁶⁴, Suceava (1 ex.)⁶⁵ și tezaure: Iași (13 ex.)⁶⁶,

⁴⁶ A. A. Nudelman, *Monety iz raskopok I sborov 1972–1973 gg.*, în *Arheologičeskie issledovanija v. Moldavii (1973 g.)*, Chișinău, 1974, p. 207, fig. 2/2; A. Niculiță, op. cit. (n. 41), pp. 214–215, pl. II/24, III/25–26; 216, nr. 24–26; 219. Piese ar aparține tipului I.

⁴⁷ C. Știrbu, op. cit. (n. 39), pp. 324, pl. V/142; 340, nr. 142. Emisiunea a fost încadrată în subtipul IIb.

⁴⁸ M. Dejan, op. cit. (n. 41), pp. 174–175, nr. 1–7; 176, fig. I/1–7. Toate aceste monede par să aparțină primului tip, la fel ca la Săseni.

⁴⁹ C. Știrbu, op. cit. (n. 39), p. 328; K. Pârvan, op. cit. (n. 41), pp. 153–155 și nota 17; K. Pârvan, B. Constantinescu, op. cit. (n. 45), pp. 384–385.

⁵⁰ În tezaurul de la Iași există și o monedă cu titlul de 340 ‰ (K. Pârvan, op. cit. [n. 41], p. 149, nr. 2). Cantități mici de argint conțin și unele piese de același tip, din colecția Secășanu (K. Pârvan, B. Constantinescu, op. cit. [n. 45], p. 395, nr. 59–60).

⁵¹ Florescența cu raze X poate analiza doar stratul de argintare, fără a-l penetra, astfel că valorile obținute ar putea reprezenta doar argintul de la suprafață (K. Pârvan, op. cit. [n. 41], p. 153).

⁵² A. Niculiță, op. cit. (n. 41), pp. 218–219.

⁵³ M. Dejan, op. cit. (n. 41), pp. 170–171.

⁵⁴ E. Neamțu, V. Neamțu, S. Cheptea, *Orașul medieval Baia în secolele XIV–XVII. I. Cercetările arheologice din anii 1967–1976*, Ed. Junimea, Iași, 1980, p. 143; iidem, *Orașul medieval Baia în secolele XIV–XVII. II. Cercetările arheologice din anii 1977–1980*, Ed. Junimea, Iași, 1984, p. 243.

⁵⁵ E. Gh. Setnic, *Botoșani, jud. Botoșani. Punct: “Biserica Sf. Ioan Botezătorul”*, în *Cronica Cercetărilor Arheologice din România (CCAR), Campania 2002, 2003* (<http://cronica.cimec.ro>, accesat la 20.03.2014).

⁵⁶ S. Cheptea, *Un oraș medieval. Hârlău*, Ed. Dosoftei, Iași, 2000, p. 143.

⁵⁷ C. Știrbu, op. cit. (n. 39), pp. 328, 348, nota 63.

⁵⁸ *Ibidem*, pp. 328, 348, nota 64.

⁵⁹ E. Fischer, *Beitrag zur Münzkunde des Fürstenthums Moldau*, în *Jahrbuch des Bukowiner Landes-Museums (JBLM)*, 9, 1901, p. 29, nr. 121; K. A. Romstorfer, *Cetatea Sucevii – descrisă pe temeiul propriilor cercetări făcute între 1895 și 1904* (publicată în românește cu o notiță istorică de A. Lăpedatu), Ediția Academiei Române, Inst. de Arte Grafice „Carol Göbl”, București, 1913, p. 91.

⁶⁰ S. Cheptea, N. Ursulescu, D. Boghian, *Târgu Frumos, jud. Iași. Punct: Biserica „Sf. Paraschiva”*, în *CCAR. Campania 1994, 1995* (<http://cronica.cimec.ro>, accesat la 20.03.2014).

⁶¹ O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol, C. Popescu, *Cabinetul numismatic. Achiziții recente*, în *CreștColect*, 12, aprilie–iunie 1965, p. 357, nr. 511.

⁶² A. Boldureanu, *Cronica descoperirilor monetare (III)*, în *Tyragetia*, S.N., *Arheologie. Istorie*, III (XVIII), 2009, 1, p. 350, nr. 9.

⁶³ Eadem, *Cronica descoperirilor monetare (IV)*, în *Tyragetia*, IV (XIX), 2010, 1, p. 279, nr. 16.

⁶⁴ O. Luchian, *Descoperiri monetare*, în *BSNR*, LXVII–LXIX, 1973–1975, 121–123 (1975), pp. 335–336, nr. 11.

⁶⁵ Gr. Foit, *Suceava – centru de interes major pentru numismatica medievală a Moldovei*, în *Suceava*, VIII, 1981, p. 73.

⁶⁶ K. Pârvan, op. cit. (n. 41), pp. 149–151, nr. 1–13.

Sesenii (r. Călărași) (33 ex.)⁶⁷, Suceava – Mănăstirea „Hagigadar” (7 ex.)⁶⁸. Alte monede, de la același suveran, erau păstrate în diferite colecții publice: Muzeul Național de Istorie a României – colecția Gassauer (23 ex.)⁶⁹, – colecția Secășanu (5 ex.)⁷⁰, Biblioteca Academiei Române (3 ex.)⁷¹.

În categoria emisiunilor locale am inclus o piesă din aramă, cu urme de argintare, având imaginile schematizate, mai ales pe revers, și legenda neinteligibilă, aflată în așezarea de la „Mălești” (Cat. 2). Moneda reprezintă o imitație, de slabă calitate, care, probabil, a avut ca prototip un denar de la Matei Corvin. În descoperirile din Moldova sunt relativ frecvente contrafacerea, de calitate diferită, după akțelele lui Murad al II-lea, Mehmed al II-lea și Bayezid al II-lea. Astfel de piese au fost bătute în cantități mari, în ateliere locale, probabil cu acordul tacit al autorităților, la date destul de apropiate de cele ale originalelor și aveau rolul de a suplimenta o categorie de numerar prestigioasă în epocă⁷².

În schimb, imitații ale denarilor lui Matei Corvin apar foarte rar în descoperirile din acest areal. Sunt semnalate, fără descriere și fără ilustrație, doar două asemenea piese de fabricație locală, ambele aflate la Suceava, una în timpul cercetărilor arheologice din anii 1951–1954⁷³, iar alta, în săpăturile din sectorul „Șipot”, din perioada 1959–1961⁷⁴.

Momentul confectionării acestor emisiuni contrafăcute a fost apreciat diferit de către specialiști. E. Nicolae consideră că falsificarea denarilor s-ar fi realizat în atelierul de la Suceava, în vremea lui Ștefan cel Mare, în paralel cu imitarea akțelor turcești⁷⁵. E. Oberländer-Târnoveanu explică apariția imitațiilor ungurești mai târziu, în anii '30 – '50 ai secolului al XVI-lea, în condițiile dispariției treptate a emisiunilor originale, de bună calitate, de pe piața locală⁷⁶. Numărul mic de exemplare cunoscute ar putea indica faptul că autoritatea centrală nu s-a implicat în producerea lor sau că durata de emitere a fost una destul de restrânsă, până la reforma monetară a lui Alexandru Lăpușeanu, din anul 1558⁷⁷.

Ultima monedă medievală este un polgros lituanian de la Sigismund I, aflat în așezarea de la „Mălești” (Cat. 3). Despre caracteristicile acestei categorii de emisiuni din spațiul de emitere și despre comportamentul lor în circulația monetară din arealul răsăritean al României am discutat, pe larg, în diferite împrejurări⁷⁸.

Din ambele situri provin și două emisiuni moderne, de la împăratul Francisc I al Austriei (Cat. 4, 6), una dintre ele apărând chiar în stratul medieval. Materialele arheologice și sursele scrise nu par să confirme dănuirea niciunuia dintre satele cercetate până în secolul al XIX-lea, astfel că piesele respective ar putea reprezenta pătrunderi târzii, accidentale.

Lotul de monede medievale recuperat din cele două așezări rurale se compune, în special, din nominaluri autohtone, timpurii, cărora li se adaugă o singură piesă străină, destul de veche. Preponderența emisiunilor locale ar susține încadrarea cronologică a complexelor de locuire din care provin, pe baze strict numismatice, în cursul secolului al XV-lea și în prima jumătate a celui următor. După această dată, tabloul circulației

⁶⁷ A. A. Nudelman, op. cit. (n. 46), pp. 204–206 (27 ex.); A. Niculiță, op. cit. (n. 41), pp. 211–216, nr. 1–26 (26 ex.); L. Dergaciova, *Neizvestnye Bogdana III iz Sesenskogo klada*, în *Revista Arheologică*, S.N., 1, 2005, 1, pp. 364–367 (4 ex.); Gh. Postică, *Noi informații despre tezaurele monetare descoperite la Săseni și Mereni*, în *Al VI-lea Simpozion de numismatică. Programul și rezumatele comunicărilor*. Chișinău, 20–22 octombrie 2005, Chișinău, 2005, p. 14 (3 ex.); A. Boldureanu, *Cronica descoperirilor monetare (I)*, în *Tyragetia*, I (XVI), 2007, 1, p. 353 (80 ex.). Această cifră a fost infirmată de către E. Nicolae (*Un fragment din tezaurul de la Săseni, raionul Călărași, Republica Moldova*, în *SCN*, II [XIV], 2011, p. 82, nota 8) care a lămurit, totuși, numărul emisiunilor moldovenești din depozit, cunoscute până la acea dată).

⁶⁸ M. Dejan, op. cit. (n. 41), pp. 174–175, nr. 1–7.

⁶⁹ C. Știrbu, op. cit. (n. 39), pp. 339–340, nr. 120–142.

⁷⁰ K. Pârvan, B. Constantinescu, op. cit. (n. 45), p. 395, nr. 58–62.

⁷¹ O. Iliescu, E. Isăcescu, M. Gramatopol, C. Popescu, *Cabinetul numismatic. Achiziții recente*, în *CreștColecț*, 8, iulie–decembrie 1963, pp. 348–349, nr. 435–437.

⁷² E. Nicolae, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1451–1512*, Ed. Arc, Chișinău, 2003, pp. 48–49, 53–69; E. Oberländer-Târnoveanu, op. cit. (n. 43), pp. 341–342.

⁷³ O. Iliescu, *Emisiunile monetare ale Moldovei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare*, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare. Culegere de studii* (ed. M. Berza), Ed. Academiei R.S.R., București, 1964, p. 190 și nota 3.

⁷⁴ E. Nicolae, op. cit. (n. 72), p. 48 (piesa se află în colecțiile Institutului de Arheologie din București).

⁷⁵ *Ibidem* („între cele două familii de contrafaceri a asprilor otomani” – cei ai lui Murad al II-lea și Mehmed al II-lea și cei ai lui Bayezid al II-lea).

⁷⁶ E. Oberländer-Târnoveanu, op. cit. (n. 43), p. 341.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ L. Munteanu, *Aspecte ale circulației monetare în Moldova în secolele XVI–XVII*, în *ArhMold*, XXVII, 2004 (2005), pp. 241–260; idem, *Preliminary data about the coin hoard of Iași – 2002*, în *The great medieval coin hoard of Iași. Historical significance of the great medieval coin hoard of Iași* (ed. V. Mihailescu-Bîrliba), Bibliotheca Archaeologica Moldaviae I, Institutul European Press, I, Iași, 2006, pp. 439–444.

monetare din Moldova se schimbă radical, prin pătrunderea unor cantități mari de numerar din teritoriile învecinate, pe care le regăsim în majoritatea siturilor datate în această perioadă⁷⁹. Absența unor astfel de piese străine, târzii, în cele două așezări cercetate în mod sistematic, s-ar putea datora hazardului descoperirilor. Alte categorii de artefacte arheologice, coroborate de izvoare scrise, demonstrează că locuirea în aceste sate a continuat, fără întreruperi, pe tot parcursul secolului al XVII-lea, deși, din motive necunoscute, lipsesc mărturii numismatice din această secvență cronologică.

LIST OF ILLUSTRATIONS

Fig. 1. The map of Moldavia with the position of the medieval settlements of Borniș „Mălești” and „Obârșia” (Neamț county).

Fig. 2. Coin discoveries from the medieval settlements of Borniș „Mălești” (nos. 1–4) and „Obârșia” (nos. 5–6).

⁷⁹ În acest sens, a se vedea descoperirile monetare din două așezări învecinate, care au avut același statut: Negrești – „Dolhești” (L. Munteanu, R. Popovici, *Descoperiri monetare din așezarea rurală medievală de la Negrești „Dolhești”, jud. Neamț (secolele XV–XVII)*, in *ArhMold*, XXXV, 2012, pp. 169–180) și Borniș – „Siliște” (idem, op. cit., [n. 1], pp. 177–190).

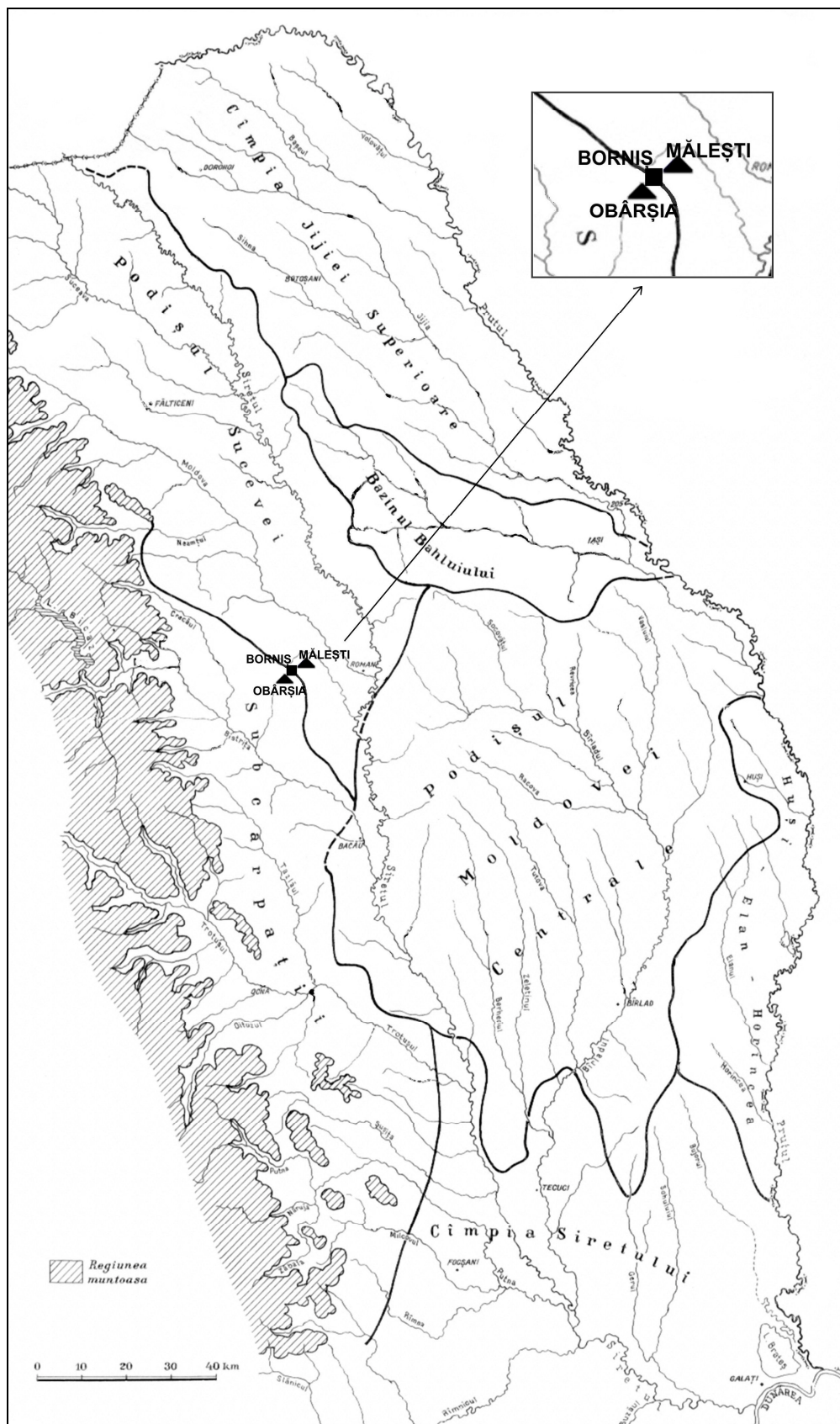

Fig. 1. Harta Moldovei cu poziția așezărilor de la Bornis „Mălești” și „Obârșia” (jud. Neamț).

Fig. 2. Monede descoperite în așezările medievale de la Borniș „Mălești” (nr. 1–4) și „Obârșia” (nr. 5–6).